

Šachista

Ladislav Kocka

m

ISBN 978-80-904891-2-7

Ladislav Kocka

Šachista

novela

Věnováno
Alexandu A. Aljechinovi
(1892 - 1946)

Recept, jak se vyrovnat se všemi těžkostmi:
Změňte je v něco dobrého.

PŘEDMLUVA

Vydat umělecké dílo s názvem Šachista už vyžaduje notnou dávku odvahy, „černobílá hra“ totiž stále mezi veřejností nemá masové zastoupení. Autor se pouští na tenký led, on sice hře v šachy dokonale rozumí, ale nemůže předpokládat, že stejně zdatný bude i čtenář. Ale uklidněte se. Novela v žádném případě není určena pro šachisty, jde o dílo krásné literatury, to jest: hlavním hrdinou je sice šachista, ale stěžejní místo zde zaujímá jeho životní příběh jako takový, charaktery postav a myšlenky, které z děje a z povah vyplývají.

Asi na šedesáti normovaných stránkách tato drobná novela zachycuje životaběh hlavního hrdiny v neuvěřitelném rozpětí patnácti let. Střetáváme se s ním nejdřív jako s dítětem, pak mladíkem a nakonec dospělým mužem. Sledujeme jeho nástup a úspěchy v šachách, po kterých přichází bolestivý pád až na samé lidské dno. Posláním díla je, a příběh hrdiny to jen potvrzuje, nevzdat se. Přináší recept, jak se vyrovnat se všemi našimi těžkostmi: Změňte je v něco dobrého.

Čtenáře uspokojí už jen povrchová část příběhu, protože je jedinečná, zvláštní, přitažlivá, někdy temná. Jenže dílo má hlubší kořeny, mystiku, magické podtexty, v duchu autorem prosazované ideje: pyramidálního způsobu tvorby, tj. psát pro masy i pro génie. Proto, ať čtenář vychází z jakékoli základny, čtení mu přináší rozkoš z uměleckého i filozofického poselství, jemných nuancí, po kterých může pátrat, hledat, objevovat. V české literatuře, a nejspíš i světové, jde o unikum.

Miluji krátké definice. Autor naplňuje mírou vrchovatou definici umění německého filozofa Karla Jasperse (1883 - 1969). Podle něj je totiž umění šifra transcendentna. Prosím, dívejte se na novelu Šachista optikou - šifry a transcendentna.

Milan Ladko

01/2011

První partie

Černý Pěšec

Krávy s kulatými nacpanými břichy si pomalu jedna po druhé lehaly do trávy. Z ní vystřelilo pár cvrčků, zachraňovali se dlouhými skoky před těly obrů. Díky bohu, budu mít chvíli klidu pro sebe, pomyslel si Honza. Třináctiletý vytáhlý kluk s obličejem poďobaným od neštovic, vlastním jménem Jan Muška.

Obličej ho často pátil, nerad se na sebe díval do zrcadla. Když mu byly čtyři roky, dobře si pamatoval na ten den, kdy se osypal dětskou nemocí. Mamka byla ráno v práci, pak se stavěla s otcem v hospodě, vrátili se až za tmy se zakalenýma očima. Nevšímal si ho, proto si boláky rozškrábal do krve. Nemoc rodiče objevili až ráno, otec jen prohlásil: „Na to se neumírá, nemusíš být módní hvězdou!“ Matka navrhla, aby šli k doktorovi, otec to zakázal.

Jakmile ale otec usnul, chytla mamka Honzu za ruku a dovezla ho do vzdáleného zdravotního střediska. „Ženská, kam jste dala oči?!“ zlobil se lékař. „Jak bude vypadat? Teď to zatím nevnímá, ale v dospělosti se mu to vymstí.“

V obličejí Honzovi vyrostly krátery, které přetrvaly. Bolely, hlavně když potkával dívky, nevydržely se mu dlouho dívat do očí, odvracely hlavy. Honzovi se pokaždé vybavila příhoda s koněm u kováře, často se mu koukal pod ruku, jak strouhá kopyto, nasazuje rozžhavenou podkovu a zatlouká ji dobřela rozpálenými hřeby. Kůň nic necítí, říkával kovář. Jemu vlastně tímto děláme dobře. Honza si uvědomil, že jeho také nesmí nic bolet.

Honza pásl po škole krávy místo otce poměrně často. Jako pomocník mu sloužil starý německý ovčák Rex. Byl to vy-

sloužilý policejní pes, kterého otec chytře koupil před třemi roky v hospodě. S Honzou si pes rozuměl, často spolu rozmlouvali.

Před rokem, a Honza tomu věří, mu Rex zachránil život. Na pastvině, několik desítek metrů od lesa, stál opuštěný strom, v jeho stínu oba rádi odpočívali. Jednou Honza na zemi našel ptáče, takové holátko. Věděl, že se ho nesmí dotknout, protože matka by ho už nepřijala. Měli doma přece králíky, a u nich to bylo podobné. Honza jedinkrát pochybil a druhý den našel slepé králíčky s ukousnutými hlavami, samice je zabila. Táta mu potom přehmat ozřejmil řemenem.

Proto vzal list lopuchu a ptáčka do něj opatrně chytil. Lézt na strom jen takřka jednou rukou bylo nebezpečné, to Honza tušil, ale co měl dělat? Hnízdo sedělo až na samém vrcholku, div ne na poslední větvi stromu. Pohled do hnízda Honzu překvapil, roztahovalo se v něm jenom jedno mládě, takové tlusté, černé, vypasené, a jakoby na něj zle koulelo očima. Snad se bratři nepoperou, myslel si Honza. Umístil mládě do hnízda a chystal se slézt.

Vtom se to stalo. Ujela mu pravá noha a levou rukou se již nestačil zachytit, padal, padal z větve na větev, dostával do nohou, zad i hlavy ránu za ranou jako kladivy, navíc se údery zrychlovaly, a země se přibližovala. Nebyla to země, do těla mu skočila studená tma. Probral ho až za několik hodin Rex, vytrvale mu přejížděl tvář teplým mokrým jazykem. Na zemi vedle něj leželo mrtvé ptáče, velký bratr ho zase z hnízda vyhodil.

O pádu Honza nikomu nic neřekl, bylo to tajemství, ovšem od té doby míval občas pichlavé bolesti v hlavě. Po ostrých jehlách následovaly krátké záblesky světla, a nakonec i hlas. Jakoby měl Honza uvnitř lebky naplno zapnuté rádio. Naštěstí to trvalo vždy jen chvílku. Na to se

neumírá, řekl by táta. Honza s ním v tomto případě souhlasil.

Cvrčkové už zase naladili své housle, pastvinu přikrylo prsty klidné silné slunce. Chvilku volna využil Honza k prohlížení novin. „Nech toho, Rexi,“ začertil se na psa, který strkal svoji hlavu mezi stránky a slintal na ně. Pes zamručel a lehl si poslušně vedle něho.

Honzu stále častěji přitahovala šachová rubrika. Mezinárodní velmistr Vlastimil Hort tam hovořil něco o jakýchsi partiích, k tomu vládla podivná záhadná notace, symboly, které s hudbou neměly nic společného, jejich tajemství Honza nedokázal rozluštit.

Až včera, včera se mu v trafice v městečku Březová, kam chodil do školy, podařilo z peněz našetřených z odevzdaných pivních lahví koupit novinovou přílohu, knížečku ABC šachu. Prodavačka na něj vrhla nevěříčný pohled, copak ty umíš hrát šachy?! Honza zčervenal, nějak se mu zamotaly ruce a drobné mince, které mu vracela, popadaly na zem, zvonily a kutálely se pod nohy lidí ve frontě. Sbíral je celý rudý, ruce i nohy mu ztěžkly a zdřevěněly, když uviděl ve frontě stát spolužačku Ivanu Berkovou. Prozradila ji její typická vůně fialek. Nevadí. Touha po prohlédnutí černobílých záhad byla silná.

Honza pozorně čte, slunce hází přes listí ostrůvky ostrého světla na papír, odráží se a zapichuje do obličeje, oslepuje oči, chlapec se mračí, vypadá jako vážný myslitel. Hltá každé slovo. Seznámil se s šachovnicí, figurami, smyslem hry. Mat. Co to je mat? Náhle mu šachy připadaly jako hloupá hra. Šach, ano - šach je ohrožení krále nějakou figurou. A mat? Když ze šachu nemůže uniknout, jako by král padal, byl vzat...

Copak se ale tady někde píše něco o tom, že by byl král vzat? Vždycky to končí o krok dřív, o tah zpátky. Král i při

prohře zůstává na šachové scéně, občas jej někteří mistři na znamení neúspěchu pokládají či shazují. Honza si prohrábl vlasy, zadíval se vyčítavě na bílé mraky, i slunce se na chvíli schovalo. Jen ležící krávy spolehlivě přežvykovaly. Kolikrát si berou to napasené jídlo do pusy? Usmál se své vlastní otázce. Šachy jsou nesmyslná hra. Zavřel přílohu a pohodil ji opodál.

Utrhl kousek trávy a začal lechtat Rexe v uchu. Ten se ohnal packou, když Honza nepřestával, zakňučel a odtáhl se dál, aby na něj zlobivá zelená tyčinka nedosáhla. Honza znovu otevřel šachovou knížečku. Jak složitě ty figurky skáčí? O to ani nejde, ale smysl hry, ten mu unikal. Šachová učebnice pro samouky nefungovala. Honza se natáhl do trávy, v mracích poletovaly figurky, objevovaly se a mizely v ní obličejem geniálních hráčů šachu. Podřimoval. Hlavně neusnout!

Slunce proklouzalo až za nejvyšší kopec, Honza s sebou trhl, proboha, kolik je hodin? Táta už určitě čeká před kravínem a neklidně si v rukách pohazuje klackem z tvrdého dřeva. Krávy už také netrpělivě přešlapovaly, Rex vrhal na Honzu nechápavé pohledy. Tak co mám dělat? ptal se. Pokynul mu, skládačka pastevních událostí se vlila do zajetých kolejí, krávy spokojeně pokývaly hlavami a vydaly se na cestu domů.

V dálce před kravínem si Honza zastrčil šachovou přílohu pod košili. Otec, ten by ji určitě nepochopil. Ano, už ho vidí, hrozí mu, nebo dobytku, v jedné ruce má hůl, v druhé láhev od piva. Jako stín, světlý stín za ním stála mamka. „Kdes byl tak dlouho?“ vyštěkl. Zároveň na něj vydechl pivní výpary, s Honzou se zatočil svět, polechtaný žaludek poskočil do krku. Všichni tři ustoupili stranou, krávy poslušně napochodovaly do stáje a většina našla svá místa. Vzpomenout některým zapomnětlivkám pomohla hůl. „Můžu už jít, tati?“

zeptal se Honza opatrně. Otec máchl rukou a Honza nerozpoznal, jestli tím myslí ano či ne. „Jen běž,“ usmála se na něj matka.

Vesnice Kamenice ležela v údolí, tvořily ji za sebou seřazené domy stojící na obou stranách potoka. Uprostřed vyčnívala největší i nejvyšší budova, byla dvoupatrová a měla podřobanou zeď, říkalo se, že pamatuje výstřely z poslední světové války, a protože v ní byla dříve škola, toto označení si udržela. Vedle Honzy s rodiči a dvěma sourozenci v domě žily další tři rodiny.

Před vchodem zahlédl kamaráda Roberta Fišera. Robert bydlel na druhé straně potoka v nové moderní vile. Honza na Roberta už z dálky mával, a jak se přiblížil, všiml si, že se přátelsky usmívá. „Co budeme dělat?“ zeptal se Robert dychtivě. Spoléhal vždy na Honzovy neobvyklé nápady. Ten byl náhle unavený, jako by na zádech nesl celý kravín. Vytáhl šachovou přílohu, chtěl se pochlubit. Robert zajásal, vždyť on už šachy dávno zná, vždyť je závodně hraje od tří let. Chceš je naučit?

Honzu zaplavilo radostné teplo. Bude mít učitele. Robert mu ochotně vše objasňuje, odpovídá na každou záhadnou otázku. Oba hořeli jako sluníčka.

Honza se zamiloval do šachů. V noci, když uléhal do postele, složené ze dvou přestárlých lůžek, spal společně s bratrem a sestrou, bohužel jako nejmladší stále uprostřed, takže do páteře ho tlačila dvojitá pelest, ukryl pod polštář šachovou knížečku.

Když všichni usnuli, vylezl opatrně z postele a vplížil se do kuchyně, na stole tam ležela jediná kniha, kterou v rodině měli - bible. Vzal si ji do postele a pod polštářem ji přikryl šachovou učebnicí. Šeptem se modlil otčenáš.

Přes noc se zdál Honzovi legrační sen. Šachové figury se proměnily v živé velikány, kteří na něj mluvili, bavili se,

smáli, po chvílce zvážněli, uchopili ho a pohazovali si s ním jako s pírkem. To létání vzduchem mu na jedné straně vadilo, na straně druhé mu připadalo lákavé. Nakonec ho figurky hodily vysoko, letěl, zježily se mu chlupy na těle, vítř mu pročísl vlasy, obličej, uši, kde to je? Skončil na stupínku, všude zní potlesk a jakýsi člověk, ne jakýsi, je to ruský šachový mág Aljechin, ano, poznává ho, viděl kresbu jeho obličej v šachové příloze, co to dělá? - Na krk mu věší jakési zlaté ocenění. Já jsem šachista, zaradoval se Honza. Já jsem, asi, něco, vyhrál!

Od toho dne i večera Honza najisto věděl, že se stane šachistou. Tušil, že mu nebude nikdo rozumět.

Bratra, který prvním rokem studoval chemickou průmyslovou školu, přitahoval kopací míč, bájl o fotbalové kariéře, a proto využil každé příležitosti k tomu, aby si zakopal. Lákal Honzu k sobě, někdy úspěšně, v posledních dnech však už méně. Byl proto našťvaný, když musel jít čekat sám, a využil každou příležitost k tomu, aby Honzovi zkazil i tu nejmenší radost. Proto před ním Honza svoji lásku k šachovému umění pečlivě tajil.

Sestře již táhlo na sedmnáct let, studovala druhým rokem dívčí odbornou školu, hořely jí lýtka, zamilovávala se a odmilovávala jako na lehounkém běžícím páse. Dychtila po kariéře modelky, málo jedla, věčně listovala v časopisech, které si děvčata půjčovala od kamarádky, jejíž tatínek jezdil s nákladním automobilem do západních států, jejím vzorem se stala Twiggy s vosím pasem. Nedávno ji jeden starší kamarád, jak to říkala, pustil k vodě, tak byla vzteklá na všechno a na všechny. Rozdávala jedovaté slovní rány.

Na přízeň otce by Honza nevsadil volný halěř. Pocházel ze Slovenska a nenáviděl stávající společnost, protože jeho tatínkovi v padesátých letech ukradli veliká pole. Násilím ho přinutili vstoupit do družstva. Pro zemědělství se narodil, ale

když si uvědomil, jak jej vedou amatérští odborníci od desíti k pěti, pustil se do pití. Jakmile chyby překročily míru, často neodolal a upozorňoval na ně, kritizoval, a tak se stal trnem v očích každému vedení. U žádného statku nevydržel déle než dva roky. Kamenice se staly výjimkou.

Mamku Máriu miloval Honza od srdce. Byla andělem rodiny, vdávala se mladičká, jsouc příslibena tátovi, synovi bohatého vesnického hospodáře. Že se vše zvirtlo, ji tolik nemrzelo, stejně musela těžce pracovat od útlého dětství. Snila o tom, že se stane učitelkou, ale otec ji svedl na alkoholové scestí. Pokaždé, když se Honza dostal do úzkých, mu vštěpovala pravidlo: Změň to v něco dobrého. Odkud jej vyčetla, to se Honza nikdy nedopátral. Všiml si ale, že pravidlo fungovalo jako zákon.

V rodině se Honza cítil občas nesvůj. Byl až třetím v pořadí, takže na něj rodiče, zvláště mamka, to mu vadilo nejvíc, neměli tolik času. Z otcova postoje vyzařoval často chlad, když se rodiče hodně opili, slyšel jejich hádky v kuchyni, otec žárlivě vyčítal matce, že on, tedy Honza, není do rodu Mušků. Bůhví, s kým jsi ho uhnala. Honzu podobná slova páčila v hrudi, neuměl se proti nim postavit.

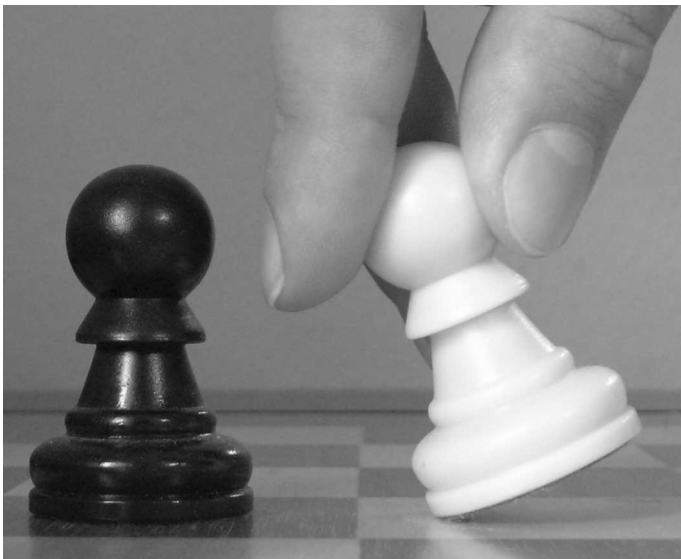
Otec si na Honzu vzpomněl pokaždé, když potřeboval pomoci s nějakou prací, ať už v kravíně nebo doma. Zvláště ho těšilo Honzovi ve stáji nakládat plná kolečka hnoje, až se mu pod olověnou tíhou podlamovala záda i kolena, rád s ním řezal dříví v zimě, když studené železo pily umrtvovalo každý prst na ruce, nebo v létě spolu šli trhat kopřivy holýma rukama a on měl dlaně plné žhavých uhlíků.

Honza si nikdy nevykládal žádnou událost špatně. Zdánlivě mu na ničem nezáleželo, jako by nic necítil. Občas ožilo přání, aby se někomu něco malého zlého stalo, zvláště když se domníval, že ho někdo zlobí úmyslně, že mu někdo ubližuje schválně. Mamka to na něm vždy poznala. „Krof

svoje démony, u tebe mohou mít podobu koňů, nenech se jimi ovládnout, jinak dopadneš jako tvůj děda.“

Ukázala na zeď v kuchyni, visela tam ohmataná fotografie drobného vousatého muže sedícího na koni. Děda bojoval za hortyovské Maďarsko na východní frontě, dopouštěl se ošklivých nepravostí, nakonec ho zastřelili a zahrabali ve vzdálené ruské zemi v příkopě neznámo kde. Když se Honza ptal mamky, jak to ví, odpovídala: Viděla jsem to ve svém snu. Potom tlumeně dodala: Přišel mi to sám říct. Vrátil se na okamžik jako duch.

„A proto máš ty tak hodnou duši?“ zeptal se Honza. Ne, já jsem šťastná. A toho, kdo je šťastný, doprovází čistá mysl věrně jako stín, usmála se mamka a obličej jí prozářilo zvláštní žluté světlo.

Druhá partie

Bílý Pěšec

Několik pastevních šachových odpolední stačilo Honzovi k tomu, aby ho hra vtáhla do svých pavučin. Modlil se otčenáš a přehrával si partie. Připočteme-li k tomu časté podvečerní hovory s Robertem, nedovedl už Honza myslet na nic jiného než na kouzelné černobílé figurky. Pustil z uzdy dokonce i školu, dostával pětky z nejneočekávanějších předmětů, kupříkladu i ze svého oblíbeného dějepisu. Spolehlivě kraloval jen ve své lásce - v matematice.

„Tak si zahrajeme, ne,“ vyzval ho konečně jednoho dne Robert. Nevím, nevím, Honza přešlapuje, zatím toho moc neznám. Robert ho neposlechl, umístil magnetickou šachovnici na parapet okna v chodbě školy a už z koženého sáčku vytahuje a staví figurky. Nejvíc se naučíš při hře, a to se silnějším soupeřem, míní Robert. Opravdu? Ano, věř zkušenému.

První lekce se podobala pádu na betonovou podlahu, mat během čtyř tahů. Další partie se protáhla na deset tahů, potom i následující prodlužovaly svoji životnost. Robert si stále častěji natáčel na prst své kudrlinky blondatých vlasů.

Remíza! První v životě. Honza poskočil radostí, Robert se zašklebil. Náhoda, dáme odvetu? Uprostřed další partie Robert najednou neopatrně zavadil o šachovnici, ta spadla a figurky se rozletěly po podlaze, ani magnetická síla je neudržela pohromadě. Smůla, povytáhl obočí Robert. Kdepak, Honza namítal, já si pamatuju cokoli. Robert se rozchechtal, copak jsi génius? Nevím, Honza vzal šachovnici, položil ji zpátky na parapet a lehce rozmisťoval figurky na správná místa. „Jsi skvělý,“ řekl Robert. Rozkašlal se. „Krucipísek, to